

KAZALIŠNA ILUZIJA I EGZILANTSKA STVARNOST

PREMIJERE

FESTIVALI

OBLJETNICE

RAZGOVOR

GLAZBENI

TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U

PARIZU

IZ STRANIH

ČASOPISA

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE

KNJIGE

DRAME

Dragan Klaić: Vježbanje egzila
Antibarbarus
Zagreb, 2006.

Dragan Klaić poznato je ime svima koji su se prije devedesete bavili kazalištem. Profesor bogate kazališne biografije i predavač na beogradskom Fakultetu dramskih umjetnosti s raspadom Jugoslavije našao se u novoj ulozi (dobrovoljnog) egzilanta, o kojoj je nedavno na engleskom izdao knjigu. U izdanju Antibarbarusa i prijevodu Zdravka Židoveca, knjiga se pod nazivom *Vježbanje egzila* nedavno pojavila i na hrvatskom i nudi uvid "postjugoslavena", kako Klaić sam sebe definira u životu u egzilu. No, *Vježbanje egzila* zanimljivo je ne samo po političkom viđenju vlastite pozicije i situacije na Balkanu i oko njega u razdoblju tranzicije nego i po kazališnim opservacijama, bilo da se radi o autorovim iskustvima s teatarskim prijateljima koji su doživjeli ne očekivane transformacije, bilo da je riječ o analizi odnosa kazališne iluzije i egzilantske stvarnosti.

Knjiga o "osobnom iskustvu čupanja korijena i akulturaciji, o suvremenom životu u egzilu", više *mis-en-temps* nego *mis-en-scene*, kako je sam Klaić definira, osobno je iskustvo *sretnog i povlaštenog izgnanika*, ni-

kako kronika jugoslavenskog raspada koji ga je duboko pogodio. Dragan Klaić pronicav je promatrač, strog i ozbiljan analitičar, čovjek sposoban zadržati kontrolu razuma i u situacijama u kojima obično reagiramo spontano i nekontrolirano. Čak i kad piše iz perspektive dubokog osobnog proživljavanje rata u zemlji koja mu se činila gotovo idealom nacionalne i vjerske tolerancije, on uspijeva zadržati objektivni odmak i vidjeti situaciju bez strasti koja bi ga odvela u krive i jednostrane zaključke. Bez pokušaja da u sukobu zauzima strane – osim one, sasvim marginalizirane, postjugoslavenske – Klaić proživljava egzil kao podsjećanje na vlastite ranije tragedije svoje židovske obitelji u subjektivnim solilokvijima o djetinjstvu i precima, analizirajući istodobno političku i socijalnu situaciju u zemlji koju je napustio. Pritom ne zaboravlja ni snove koji ga proganjaju i u koje mu dolaze različiti izgubljeni prijatelji ili članovi obitelji pa se egzil proširuje u "teturajuće putovanje napuštenim lokalitetima mračnih, izbljedjelih obiteljskih mitologija".

Iako umjesto imena prijatelja o kojima govori namjerno koristi inicijale, kazališna će publika prepoznati mnoge među njima, posebno dramatičnu sudbinu i drastičnu promjenu ikone jugoslavenskoga kazališta osamdesetih Ljubiše Ristića, kojem je Klaić bio dugogodišnji prijatelj i suradnik. Ratovi, međutim ponekad služe i da ljudi pokažu prava, često iznenadujuća lica.

Kazalište je početkom devedesetih otklizalo "u jeftini divertisman ili šovinističku farsu", zapaža Klaić, a pokušaj početkom listopada 1991. da se u Beogradu demonstrira protiv bombardiranja Dubrovnika za njega je bio otrežnjavajuće iskustvo: on i R. (Rade Šerbedžija) nisu uspjeli skupiti ni tisuću i pol ljudi u gradu od milijun i pol stanovnika! Došlo je vrijeme da Klaić uvidi zablude o zemlji i političkom sustavu i da – prije nego mu i samom zaprijeti mobilizacija – ode.

I kazalište i usamljenost, kao dvije konstante u autobiografiji, pokazale su se osobito korisnima izgnaniku koji, kad se 1991. našao u takvoj situaciji, ima dojam da je takvu ulogu uvježbavao od djetinjstva. Egzil je istodobno mjesto u kojem se otkrivaju nove dimenzije vlastite ranjivosti, ali može biti i oslobađajuće iskustvo, a egzilant je više promatrač nego igrač u sredini u koju dolazi, drži Klaić.

Novo egzilantsko bratstvo, za razliku od onih ranijih, kao zajedničke crte ima Internet i – IKEIN namješ-taj. Podnaslov knjige u originalu (što ne preuzima hrvatski prijevod) jest "Dom je tamo gdje su prijatelji. Egzil između Interneta i Ikea stola". Kako je Klaićev svijet prije egzila bio uglavnom sastavljen od kazališta i ljudi koji ga čine, slična se situacija nastavila i u Amsterdamu, u kojem se skrasio. Egzilantski razgovori za IKEA stolom vode se oko nekoliko tema – jedna od njih, možda ona najčešća, upravo je kazalište, a vremenski okvir više nije prošlost, o njoj se čak i razgovor izbjegava, nego sadašnjost ili bliska budućnost.

Posebnu draž knjizi daje povratak egzilanta, "izmještenog domoroca", na različita mjesta bivše Jugoslavije, ali i bivšeg komunizma i opservacije o novim zemljama na prostoru gdje je "narcizam malih razlika temelj tvrdokorno ovjekovječenih animoziteta".

Klaić postjugoslavensko bratstvo vidi kao tajnu sektu *carbonara* koji u potaji maštaju o nekim *boljim* vremenima. Pa iako se njegovi politički stavovi – vrlo jasno izrečeni, bez kompromisa i koketiranja s ovom ili onom političkom i nacionalnom opcijom – neće svjediti većini ni u Srbiji ni u Hrvatskoj, ova je knjiga značajan prilog bogatoj egzilantskoj literaturi, jedno drugačije iskustvo i osobna ispovijed intelektualca, povlaštenog egzilanta.